

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ УЧНІВ СІЛЬСЬКОЇ ШКОЛИ НА НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЯХ У ПРОЦЕСІ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «ТЕХНОЛОГІЇ»

A Проаналізовані особливості виховання учнів сільської школи на національно-культурних традиціях в урочній та позаурочній діяльності освітньої галузі «Технології».

Ключові слова: національно-культурні традиції, сільська школа, освітня галузь «Технології», виховання учнів.

Яна Дзюба. Особенности воспитания учеников сельской школы на национально-культурных традициях в процессе образовательной области «Технологии»

A Проанализированы особенности воспитания учеников сельской школы на национально-культурных традициях в урочной и внеурочной деятельности образовательной области «Технологии».

Ключевые слова: национально-культурные традиции, сельская школа, образовательная область «Технологии», воспитание учащихся.

Yana Dzyuba. Special aspects of pupils' education at a village school in national and cultural traditions in the process of «Technologies» educational field.

S This paper analyzes special aspects of pupils' education at a village school in national and cultural traditions in and out of school activity of «Technologies» educational field. The introduction of national and cultural traditions to the state and school components of primary school curriculum is essential for nation-building in Ukraine. This is one of the objectives of «Technologies»

Key words: national and cultural traditions, village school, «Technologies» educational field, pupils' education.

Актуальність проблеми. На сучасному етапі розвитку України як незалежної держави постають нові завдання і в сфері освіти, серед яких особливої уваги приділяється зверненню молоді до духовно-моральних підвалин українського народу. Та все це можливо лише при глибокому дослідженні, вивченні та відродженню національно-культурних традицій у процесі освітньої галузі «Технології». Адже саме в них зберігається соціальне, культурне і духовне багатство українського народу, його моральні цінності, переконання, ідеали, погляди на добро і зло, ставлення до людей, природи, праці, навколишнього світу тощо.

Аналіз останніх досліджень. Питання змісту виховання на національно-культурних традиціях викладені в працях Г. Ващенко, О. Докукіної, М. Стельмаховича, Б. Ступарика, Д. Тхоржевського, П. Щербаня. Теоретичні положення й практичні рекомендації з питань трудового і професійного навчання розкриті в працях П. Атутова, А. Вихруща, В. Гусева, В. Качнева, В. Курок, В. Сидоренка, Р. Скульського, В. Стешенка, Г. Терещука, Д. Тхоржевського. Однак указані праці не розкривають проблеми виховання учнів сільської школи на національних традиціях у процесі освітньої галузі «Технології».

Метою статті є обґрунтування особливостей виховання учнів сільської школи на національно-культурних традиціях у процесі освітньої галузі «Технологія».

Виклад основного матеріалу. Народна педагогіка є основою та джерелом педагогіки. Як вершини світового мистецтва своїм корінням глибоко сягають у народну основу (народна музика, народний танець, народна пісня, народний театр

тощо), як кваліфікована медицина спирається на народну, так і професійна педагогіка починається з народної творчості [4]. На нашу думку, при здійсненні виховного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі потрібно спиратися на двоаспектний характер, до якого відносяться народний і науковий. Підґрунтям для будь-якої науки є народна мудрість, яка створювалася і перевірялася протягом років.

Українська національна школа має базуватися на національній системі навчання й виховання. Народне виховання передавалося від покоління до покоління в піснях, казках, приказках, прислів'ях тощо. Тому однією з найважливіших галузей педагогічних знань, основою національної культури і традицій нашого народу є фольклор «чиста криниця, наповнена щирістю народу» [2, с. 9]. Саме український фольклор акумулює всі традиції, ремесла свята, обряди за регіональними особливостями для передачі, збереження і розвитку їх на новому рівні національно-культурного буття. І, на нашу думку, саме на вчителя освітньої галузі «Технології» сільської загальноосвітньої школи покладено важливе завдання дослідження, передачі та примноження в майбутньому кращих педагогічних традицій, систем, що були вироблені та випробувані українським народом.

Введення національно-культурних традицій до державного і шкільного компонентів навчальних планів і програм основної школи є важливою умовою державотворення в Україні. І це є одним із завдань освітньої галузі «Технології», що входить до технологічного компоненту. Особливістю даного компоненту є творчий задум у власноруч виготовленому продукті, виробі.

Саме виховання є похідним від слова *chovati* – ховати, вирощувати [3, с. 386]. В українській народній педагогіці воно спочатку вживалося у значенні «оберігати» (виховувати) дитя від небезпеки – хвороби, каліцтва, смерті, шкідливого впливу. Згодом це слово набуло дещо іншого змісту. Воно почало означати «вирощувати дітей, навчати правил доброї поведінки». З поняттям «виховувати» в народній педагогіці тісно пов'язане поняття «навчати» [4, с. 7]. Тому перед педагогами загальноосвітньої сільської школи стоїть завдання побудувати саме такий навчально-виховний процес, який буде спиратися на національні ідеї українського народу.

Дослідників, які працювали над проблемою побудови навчально-виховного процесу в сільській школі не так багато, але в більшості з них робота спрямовувалася на профільне навчання в школі, що орієнтувалося на сільськогосподарську працю. Як зазначав В. Ферштейн, сучасне село має лише кілька соціальних утворень, які визначають його виховний соціум. До них належать: клуб, бібліотека, школа, сім'я, сільська рада, громадськість села. Тому важливим завданням саме сільської школи та безпосередньо вчителя є розвиток духовних і творчих здібностей особистості учня, котрий починається з виховання й навчання на соціально-історичному і національно-культурному ґрунті.

На основі національно-культурних традицій формуються трудові, моральні та естетичні норми українського народу, що є важливою умовою повноцінного функціонування нашого суспільства в цілому і села зокрема. У процесі трудової діяльності відображається ритм життя нації, школи, роду, сім'ї. Особливістю сільської місцевості є постійний взаємозв'язок з природним середовищем, люди постійно спілкувалися з природою, працювали на землі, що й відзначається на їхньому впливі на дітей, на особистісних і соціальних інтересах і потребах. Природа рідного краю – найкращий вихователь, що формує в учнях прекрасне, ніжність, уміння творити, бачити, відчувати. За словами І. Печенко, «повноцінна інтеграція всіх виховних зусиль, спрямованих на дитину з боку сім'ї, школи, громадських організацій, трудових колективів села, передбачає свідому опору на прогресивні традиції народної педагогіки та сучасні концептуальні засади виховання й освіти в Україні» [5, с. 125].

Моральне виховання на національно-культурних традиціях формує в учнях чесність, справедливість, доброту, милосердя у ставленні до оточуючого світу. Адже на свідомість молоді сьогодні впливає багато негативних факторів сучасної масової культури (жорстокість, знецінення вартості людського життя, культ грошей, знецінення української мови тощо). Тому духовна спадщина національно-культурних традицій українського народу найповніше і цілісно відображає цінність і неповторність культури нашого народу.

Етнопедагогічний зміст національно-культурних традицій детально аналізується в роботі З. Б. Цаллагової. На основі аналізу автор наголошує на важливості етнічного компоненту в нав-

чально-виховному процесі національної школи, що стимулює учнів до розуміння своєї причетності до того чи іншого народу, а також у місці свого народу серед інших. Вона відмічає, що національні традиції потрібно цілеспрямовано використовувати як в урочній, так і позаурочній діяльності для формування патріотизму, національної самосвідомості.

Українському народу завжди були притаманні прагнення до прекрасного та працелюбність. Яскравим прикладом цього є існування українського рушника й рушникарства. Наш народ, милуючись красою навколишнього світу, відображував її на власноруч виготовлених виробках побутового та інтер'єрного призначення, вдосконалюючи, стилізуючи і виражаючи у специфічних образно-символічних й художньо-естетичних формах. У селі й тепер побутують старовинні обряди, пісні, легенди, перекази, що зародилися ще в глибині віків. Вони відображають і зберігають історичні особливості національно-культурних традицій українського народу або певного регіону. Ми і сьогодні можемо зустріти людей у сільській місцевості, котрі використовують вишиті сорочки чи національний верхній одяг у своєму ужитку. Учні ж залюбки одягають народні костюми з нагоди проведення різних свят, тому що вони не лише естетично оформлені, але й приємні до тіла, зручні та легкі.

Витвори декоративно-ужиткового мистецтва несуть у собі риси національних традицій, які втілюються у формі предмета, матеріалі й техніці його оброблення, художніх сюжетах і орнаментальних мотивах декорування [6, с. 11]. Вони супроводжують людину все її життя. Тому дитина в сільській місцевості перебуває під постійною дією національно-культурних традицій, що сприяють розкриттю та розвитку природних здібностей учнів. В. Постовий зазначає, що «сільська родина є консервативнішим соціальним інститутом, який зберігає ознаки й інтереси первинних етносів, духовну культуру, мову, традиції, і, нарешті, територію як Батьківщину й поступово передає все це прийдешнім поколінням».

Для досягнення високоякісної і доступної освіти відродження національної культури найвідоміші в науці цивілізаційний і формаційний підходи та нещодавно введений традицієзнавчий (А. М. Бойко), оскільки всезагальна категорія педагогіки «виховання» має в сучасних умовах особистісно-соціальний характер, а функціонування виховання як процесу протікає у безлічі традицій. Традицієзнавчий підхід важливий тим, що він збагачує зміст виховання з урахуванням віковичних настанов і норм, і здійснює процес виховання на основі благородної мети й добра, на користь певного народу. Цей підхід забезпечує наступність соціокультурного досвіду в поєднанні з прогресивними інноваційними процесами. Проте на сьогодні відсутнє методологічне, теоретичне й методичне обґрунтування та системне дослідження педагогічної україністики. Не реалізованим залишається її багатий потенціал.

Для того, щоб ланцюг духовності не переривався, кожне наступне покоління має виховуватись у народному дусі, на ідеях і засадах українських

традицій [1, с. 20]. Це теоретичне положення було покладене в основу дослідження, розроблення і перевірки процесу виховання учнів сільських загальноосвітніх закладів на національно-культурних традиціях українського народу в процесі освітньої галузі «Технології».

Науково обґрунтоване, педагогічно організоване виховання відбиває духовний поступ народу та є важливою умовою збереження й збагачення нашої культури. Національно-культурні традиції українського народу здатні зберегти і передати досвід для забезпечення норм і порядку життя людей у нинішніх соціальних умовах.

Виховання на національно-культурних традиціях забезпечує відтворення у молодого покоління тих кращих рис і якостей, що були генетично вироблені українським народом протягом усього періоду буття, а також сприяє примноженню кращих особливостей менталітету української нації. Школа, за висловом В. О. Сухомлинського, «колиска народу», і її покликання – виколисати з ді-

тей народ, носіїв і продовжувачів його духовності [7]. Було б неприпустимою помилкою вважати, що високий виховний вплив національно-культурних традицій спостерігається у кожному акті взаємодії дитини з народними традиціями, ремеслами. Для того, щоб індивід був здатний відчувати насолоду від своєї чи чужої праці, творчості, реалізованої в художньо-оздобленому предметі, йому необхідно мати певну інформаційну підготовку, достатній рівень розвитку уяви і чуттєвої сфери. Ознайомлення з національно-культурними здобутками українського народу в процесі трудового навчання як у духовній, так і у матеріальній сферах, повернення до невичерпних джерел української народної творчості дозволить впливати і формувати національно свідому молодь.

Використавши результати дослідження А. М. Бойко, І. В. Охріменка та інших, ми розробили класифікацію традицій, що мають виховне значення (табл. 1):

Таблиця 1.

Класифікація традицій

За метою і призначенням	За приналежністю	За часом появи	За місцем виникнення	За значенням	За спрямованістю
Культуротворчі, релігійні, державотворчі, політичні, побутові	Загальнолюдські, національні, родинні	Віковічні, новаторські, відроджувальні, розвивальні	Загальнонаціональні, регіональні, місцеві, шкільні, сімейні, сільські, міські	Прогресивні, реакційні, віджили, шкідливі, корисні	Ідеологічні, трудові, моральні, фізичні, естетичні, екологічні

Отже, виховання в сільській школі відбувається на національно-культурних традиціях, які передусім виділяємо за спрямованістю – трудові, моральні, естетичні. Основою виховання учнів на національно-культурних традиціях є дослідження їх за метою і призначенням (культуротворчі), за приналежністю (загальнолюдські, національні), за часом появи (відроджувальні, розвивальні), за місцем виникнення (загальнонаціональні, регіональні, місцеві), за значенням (прогресивні). Із цією метою велось вивчення побуту даного регіону. Кожна родина займалася прядінням і ткацтвом, використовуючи такі знаряддя, як терниці, прядки й самопрядки, співниці, стави та кросна. Вишивка, як і інші види декоративно-ужиткового мистецтва, стала компонентом матеріальної і духовної культури українського народу, уособленням його менталітету, виразником специфічного образно-символічного й художньо-естетичного сприймання ним навколишнього світу, природи й людей.

Традиції, відображені на основі національно-культурних надбань, забезпечують можливість переосмислення підростаючим поколінням справжньої культури через виведення їх з орбіти провінційності на шлях усвідомлення справжніх національних цінностей. Це засіб вправління в національній відданості, людинолюбстві і прилученні до справжньої творчості, краси і мудрості свого народу. Цінність традицій полягає в тому, що вони зберігають і забезпечують примноження кращих психічних якостей українського народу. Тому предметом даної роботи і є дослідження без-

посередньо процесу виховання молоді на національно-культурних традиціях. Адже саме вони є об'єднуючим і консолідуючим фактором у розвитку нашого суспільства.

Висновок. Отже, національно-культурні традиції у процесі трудового навчання роблять навчально-виховний процес керованим і доцільним. Вони дають можливість не лише механічно передавати знання від вчителя до учнів, а й допомагають відчувати себе особистістю з власними ставленнями, прагненнями, інтересами. За допомогою формування національної свідомості особистості школяра відбувається гуманізація та демократизація шкільного життя сільської школи. І саме в школах сільської місцевості завжди наявні елементи народної культури.

Тому вивчення і відновлення різних видів декоративно-ужиткового мистецтва, українських народних промислів, традицій у процесі трудового навчання є важливою умовою розвитку сучасної освітньої системи сільської школи.

Література

1. Дем'янок Т. Д. Народознавство в школі: досвід, проблеми, пошуки / Т. Д. Дем'янок. – 1993. – 80 с.
2. Етимологічний словник української мови: У 7 т. / Ред. кол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1982. Т. 1. – С. 386.
3. Етнографія і фольклор рідного краю: конспекти лекцій. – К., 1996. – 164 с.
4. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання: навчальний посібник / С. Г. Карпенчук. – К.: Вища школа, – 1997. – 303 с.
5. Моделі сучасної сільської школи / упоряд. А. Дьоміна. – К.: Шкільний світ, 2008. – 128 с.
6. Мусієнко В. Д. Прилучення учнів до національної культури у процесі трудового навчання / В. Д. Мусієнко, Р. О. Захарченко, В. К. Сидоренко, Д. О. Тхоржевський. – К., 1996. – 122 с.
7. Сухомлинський В. О. Виховання моральних стимулів до праці у молодого покоління / В. О. Сухомлинський. – К., 1961. – 43 с.